

Структура, функції й порядок формування міського уряду м. Луцька (1432–1569 рр.)

З використанням контемпорального, інституційного, проблемно-хронологічного методів проаналізовано склад, процедуру обрання, повноваження членів і помічників міського уряду Луцька від часу надання магдебурзького права до 1569 р. Розглянуто привілеї на магдебурзьке право Луцьку 1432-го та 1497 рр. Виявлено суспільно-політичні причини їх надання. Розкрито зміст й обсяг прав, свобод, повноважень, що їх надавали ці акти жителям та урядникам міста. Аналіз записів Литовської метрики, Луцької замкової книги й інших джерел засвідчує порядок формування палат міського уряду: ради та лави, функціональні обов'язки таких урядників, як війт, лентвійт, радці, лавники, писар, а також окремих службовців міського уряду.

Ключові слова: Волинь, самоврядування, магдебурзьке право, міський уряд Луцька, війт, лентвійт, рада, лава.

Актуальність наукової проблеми та її значення. Нагальною потребою сьогодення в Україні є реалізація політики ефективної децентралізації, підвищення ролі й авторитету інститутів місцевого самоврядування, здатних у межах унітарної держави забезпечити її єдність і процвітання. Тому питання вивчення історичного досвіду функціонування інститутів місцевого самоврядування в регіонах країни має величезне значення. У цьому контексті особливий інтерес викликає діяльність органів міського самоврядування, які діяли на засадах магдебурзького права в XV–XVI ст. на Волині. Саме реалізація магдебурзького права в добу середньовіччя дала безцінний досвід протидії державному централізмові та організації управління на демократичних засадах, уміння місцевих громад (наскільки це було можливо в тогочасних умовах) ефективно управляти складним міським господарством. Не менш важливим наслідком функціонування магдебурзького права стало формування прошарку вільних людей – міщан. Актуалізує дослідження потреба вивчення досвіду їхньої життєдіяльності в правовому полі за межами традиційних взаємин «патрон–клієнт».

Публікації книг Литовської метрики, оприлюднення матеріалів окремих архівів тощо сприяли активізації вивчення регіональної історії України, у т. ч. й історії волинських міст, організації в них управління тощо. На цій ниві плідно працюють такі українські дослідники, як В. Атаманенко, В. Берковський, Н. Білоус, А. Блануца, Д. Ващук, І. Ворончук, А. Заяць, П. Кулаковський, В. Поліщук, Н. Старченко, П. Троневиц, Н. Яковенко та ін. Водночас на сьогодні багато нез'ясованих питань щодо практичної роботи органів міського самоврядування.

Мега статті – з'ясувати структуру й порядок формування міського уряду м. Луцька, що діяв на засадах магдебурзького права до 1569 р.

Методи дослідження: контемпоральний, інституційний, проблемно-хронологічний.

Наукова новизна. Поглиблено знання щодо структури, порядку формування та персонального складу міського уряду Луцька XV–XVI ст.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Формування системи управління в містах Волині XV–XVI ст. відбувалося в умовах глибоких структурних зрушень: спостерігався розвиток ремісництва, внутрішньої та зовнішньої торгівлі, активізувалися товарно-грошові відносини і, як наслідок, з'явилися елементи вільного підприємництва. Ліквідація удільних князівств супроводжувалася піднесенням міст як центрів соціально-економічного й політичного життя, поширенням у них магдебурзького права. Особливий інтерес у зв'язку з цим викликають питання функціонування органів міського самоврядування в містах Великого князівства Литовського й Луцьку зокрема.

Історія органів міського урядування у Великому князівстві Литовському пов'язана із запровадженням магдебурзького права. На Волині, найзахіднішому регіоні сучасної України, більшість міст отримали привілеї на магдебурзьке право у XV–XVI ст. Це право поширювалося на волинські землі з Німеччини через Польщу й Литву, коли для цього було створено відповідні соціально-економічні та політичні умови, подібні до міст Західної Європи. Починаючи з XV ст. до середини XVII ст., його отримали близько 96 волинських поселень, що складало половину загальної їх кількості [1, с. 161].

За цей час магдебурзьке право отримали великокнязівські міста Луцьк (1432), Кременець (1438), Володимир (приблизно середина XV ст., підтв. 1509 р.), приватновласницькі – Ковель (1518), Острожець (1528) та ін.

Магдебурзьке право передбачало декілька принципових положень: скасування чинних звичаїв, литовського, руського права; влади й суду над міщанами намісників, воєвод та інших урядників великокнязівської адміністрації на місцях і передачу їх під присуд вїта; обирання городянами ради та лави з урахуванням етнонаціонального й конфесійного складу населення; звільнення від підводної повинності; установа в місті однієї або декількох щорічних ярмарків і щотижневих торгів; право забудови незаселених земельних ділянок у межах і навколо міста; дозвіл на вільне користування лісом поза містом на певній відстані (зазвичай, одна або дві милі); будівництво в центрі міста ратуші й різних господарських споруд. Великокнязівський суд зберігав за собою право розгляду справ міщан лише як апеляційна інстанція.

Структура й функції органів міського самоврядування в містах Великого князівства Литовського залежали від багатьох чинників, серед яких – статус міст: державні (великокнязівські) або приватновласницькі, привілейовані або ні, з повним і неповним магдебурзьким правом. До міст із повним магдебурзьким правом у Південно-Західній Русі, на думку М. Владимирського-Буданова, належав лише Кам'янець, – з інших міст жодне не мало управління з усіма ознаками магдебурзького права [2, с. 519–520].

Магдебурзьке право у Великому князівстві Литовському на початковій стадії свого розвитку хоч і запроваджувало доволі однорідний механізм міського устрою, однак суттєво відрізнялося в деталях. Магдебурзьке право, що його отримували волинські міста, лише за назвою було німецьким, фактично кожне місто за рівнем правового імунітету і внутрішньої організації значно відрізнялося. На думку М. Грушевського, Волинь взагалі стояла осібно серед земель ВКЛ, «творила певну замкнену цілість, де не одно з практик в. кн. Литовського модифікувалося й відмінялося під впливом місцевих практик, т. зв. волинського права» [3, с. 2].

У містах із неповним магдебурзьким правом, якими були волинські міста й Луцьк, роль органів міського управління була обмеженою, оскільки: 1) значну владу було зосереджено в руках старост і власників міст; 2) вїтвство могло поєднуватися зі староством; 3) судова влада не була відокремленою від адміністративної, практикувалися спільні засідання ради й лави, де розв'язувалися усі питання; 4) посередником між міською радою й вїтом був лентвїт; 5) поширеною практикою стало втручання старост у справи міської громади, порушення норм магдебурзького права.

У Луцьку організацію самоврядування на засадах магдебурзького права започатковано 30 жовтня 1432 р., коли Луцька земля отримала привілей польського короля Владислава Ягайла. У ньому князям, прелатам, боярам, воїнам, шляхтичам й іншим жителям Луцької землі, які належали святій римській церкві та церкві східній або грецького обряду, Ягайло «дарував» усі права та вольності, що «мають і якими користуються прелати, барони і шляхта Польського королівства». За текстом привілею їм надавалося «тевтонське право» (*ius theutonicum*), а іудеям і вірменам таке право, яким вони користувалися в коронних містах Кракова і Львова [4, с. 1–2].

Привілей 1432 р. унікальний у своєму роді, оскільки він надає німецьке право не конкретно місту Луцьку, а християнському населенню Луцької землі. Вочевидь привілей мав важливе політичне значення – намагання якомога тісніше залучити Луцьку землю до Польського королівства, його ж економічний складник другорядний.

Кожне місто після отримання привілею на магдебурзьке право зазвичай отримувало низку підтверджувальних привілеїв, які своїм змістом доповнювали привілей, додавали даровані права й вольності, таким чином удосконалювали систему заходів щодо розвитку міст та функціонування органів міського врядування.

Повнішу інформацію щодо прав і вольностей міських жителів Луцька, які вони отримують унаслідок запровадження магдебурзького права, дає привілей Олександра від 31 липня 1497 р. Умови появи цього привілею пов'язані з потребою регламентації прав і свобод лучан, оскільки попередній привілей 1432 р. залишав багато питань щодо практичної реалізації права луцької міської громади на самоврядування.

Про наступність правової традиції і практики існування в Луцьку магдебурзького права свідчить той факт, що в привілеї 1497 р. великий князь звертався до «бурмістрів, радців і усіх мешканців

міста», тим самим підтверджуючи факт існування в місті інститутів магдебурзького права. Мають рацію зауваження Ю. Бардаха про те, що не завжди магдебурзьке право, особливо у XV ст., приживалося, як це відбулося в Луцьку 1432 р., де воно занепало «унаслідок опору господарських урядників». У результаті його надання неодноразово повторювалося [5, с. 89].

Згідно з великокнязівським листом 1497 р. місто й замок перетворилися на дві юридично самостійні одиниці, частина міського населення (міщани) вилучалася з-під влади намісників/старост і переходила під юрисдикцію міської влади на чолі з війтом. Вони не повинні були запрошуватися до суду замкового уряду «як у серйозних, так і в незначних справах», також не мали відбувати жодних покарань. Луцьких міщан зобов'язали підпорядковуватися лише війтові та нормам магдебурзького права [4, с. 14].

Міський уряд міста працював під керівництвом війта і складався з ради й лави. Рада (радецький уряд) у Луцьку складалася із чотирьох радців (*consules*) на чолі з бурмістром (*proconsul*), який обирався із числа радців і щоквартально керував цією колегією. Рада займалася благоустроєм міста, приватними справами міщан, виконувала адміністративно-поліційні функції, а також чинила суд у цивільних справах. Радцям наказано розв'язувати всі питання разом із війтом, їм дозволено апелювати лише до нього. Від війта не мала виходити більше жодна апеляція. Розгляд апеляції дозволено лише в присутності короля [4, с. 14].

Лава (лавничий суд) складалася із семи лавників (присяжних) на чолі з війтом, а тому цей суд ще називався війтівсько-лавницький. Якщо поточні справи й управління містом здійснювала рада, то судова влада в кримінальних справах належала лаві. Свідченням того, що лавничий суд в Луцьку здійснював судочинство, є запис у Луцькій замковій книзі 1560–1561 рр. від 22(23) травня 1561 р. У справі про вбивство луцькими міщанами боярина Васковича, підлеглого кн. Матвія Четвертинського, сказано: «коли лантвоить луцкии з лавники луцкими на том праве засели...» [6, арк. 114].

Однак чіткого поділу на раду й лаву в Луцьку не було. Вирішення судових справ зазвичай здійснювалося на спільних зібраннях обох колегій під керівництвом війта або лентвійта. Як зауважував М. С. Грушевський, незважаючи на свою специфіку і коло повноважень, рада й лава в містах ВКЛ часто сприймаються як одне ціле і у фундаційних привілеях уряду, і в міській практиці, і в поглядах сучасників [3, с. 344].

Місце засідань луцького міського уряду, за відсутності тривалий час у місті ратуші, відбувалося у війтівському домі, будинках бурмістрів і лише з другої половини 60-х рр. XVI ст. у приміщенні луцької ратуші [7, с. 167, 168, 173; 9, с. 421].

Міський уряд Луцька формувався через процедуру виборів. Згідно з привілеєм Олександра 1497 р. право обрання половини складу радців луцького уряду належало війтові: «Війт буде обирати також половину райців щороку, іншу половину буде обирати міське поспільство» [4, с. 13]. Однак у привілеї не вказано, яку саме кількість радців мали обирати війт і міщани.

Лентвійт був другою особою після війта. Він відповідав за міську печатку й, відповідно, без його затвердження не обходився жоден міський акт. Лентвійт як заступник війта мав дотримуватися приписів привілеїв, зокрема щодо стягування мита з луцьких міщан та прибулих до міста купців і гостей. За відсутності війта лентвійт головував у міському уряді й судовій колегії.

Зазвичай лентвійта призначав війт. Однак певний час в умовах, коли в Луцьку посади старости й війта було об'єднано, існувала практика обрання лентвійта з відповідним затвердженням його кандидатури великим князем. Обирати лентвійта мали лише бурмістри та радці разом із поспільством міста, а староста мав прийняти обрану кандидатуру («того ему прийняти») й повідомити велику княгиню Бону про обрання луцького міського посадовця. І лише після цього «волею нашою оного лантвойта им мети» [9, с. 401–402].

В історії міського самоврядування Луцька зафіксовано унікальний випадок, коли впродовж року в місті одночасно було два лентвійти. Це сталося під час боротьби за луцьке війтівство між лобачевським каштеляном Миколаєм Лисаківським і господарським маршалком Михайлом Єло Малинським, кожен із яких зі свого боку висунули лентвійта, відповідно, Щасного Красимовського, якого згодом замінив Станіслав Станковський, і Станіслава Романовського [7, с. 169, 172, 186].

Із записів Луцької замкової книги 1560–1561 рр. відомо, що кількість бурмістрів і радців, які працювали разом, не нараховувала й десяти осіб. 6 жовтня 1561 р. до підстарости луцького замкового уряду Бориса Івановича Соби звернувся луцький війт Іван Яцкович Борзобогатий, який одночасно

був луцьким ключником, городничим і мостівничим, а також луцькі бурмістри: Грицько Васильович Посолейко, Стецко Ленкович, Томило Костюкович, Мицко Яцкович, Василь Лук'янович і Федір Грибкович з питання узгодження суперечок, що виникли між власниками юридик Жидичинського монастиря і Луцького костелу Св. Марії в Луцьку [6, арк. 215–216].

Як видно, до складу зазначеної групи міських урядовців разом із війтом увійшло шість бурмістрів. Така велика кількість бурмістрів, навіть із урахуванням того, що чотири бурмістри шоквартально головували в раді, потребує пояснень. Тут вірогідним видається те, що писар луцького замкового уряду записав у книгу й назвав бурмістрами всіх членів зібрання, не поділяючи їх на бурмістрів і радців. Оскільки в наступному записі замкової книги від 28.10.1561 р., ті ж урядники, крім відсутнього Мицка Яцковича, записані вже як «бурмістры и радцы места Луцкого» [6, арк. 233 зв.] Запис книги від 17 грудня 1560 р. визначає згаданих Грицька Посолейка, Степан Ленковича й Томилу як луцьких радців, які разом із луцьким війтом Іваном Борзобогатим виступали відповідачами у справі невчасної сплати мита луцькому костелу св. Марії [6, арк. 12]. Записи Луцької замкової книги за жовтень–грудень 1560 р., які ідентифікують одних і тих же людей як бурмістрів і радців, засвідчує факт того, що бурмістри в луцькому уряді обиралися із числа радців й очолювали раду шляхом ротації.

Уявлення про приблизний склад луцького міського уряду дає опис процедури присяги, яку давали жителі приєднаних до Польщі територій, у т. ч. й урядовці луцького уряду після укладання Люблінської унії 1569 р. в період від 16 до 23 червня 1569 р. [10, л. 252, 253 об. – 259 об.]. За особами князівського та шляхетського походження присягу складали місцеві урядовці та «луцьке посольство», зокрема бурмістр Василь Лукашевич, три радці й міський писар, лентвійт Степан Монтович, війтівський писар Іван Панкович та сім присяжних (лавників); за ними цехмістри, а також дев'ятеро міщан, обраних від поспільства. Останніми присягали представники етнічних меншин (громад) – четверо вірмен, п'ять євреїв, п'ять караїмів [10, л. 253 об. – 259; 11, с. 144–145]. Отже, до складу луцької міської ради на той час уходили чотири радці, один із яких виконував обов'язки бурмістра, сім лавників і міський писар.

Фігурантом великої кількості справ виступає писар. За умови недостатньої грамотності або неписьменності членів міського уряду вага й значення писаря значно зростали. При вступі на посаду він мав давати присягу. Міський уряд мав свою печатку, якою завірялися важливі документи, наприклад, підтвердження на земельні володіння, зокрема Жидичинського монастиря [6, арк. 214].

До виконання розпоряджень міської влади залучали міського кликуна. Важливість його роботи полягала в тому, що будь-яка справа не набирала чинності, якщо вона не була «обволонана» (озвучена) кликуном у спеціальних місцях. 1564 р. на луцького лентвійта Василя Костю скаржився писар луцької митної комори євреї Маркович про відмову надати йому міського кликуна, який би оголосив міщанам, щоб вони допустили митника описати всі їхні нові товари [12, л. 11 об.] У випадках призначення господарського або міського урядника, яке відбулося без «обволання», зацікавлена сторона могла оскаржити це в судовому порядку і домагатися невизнання навіть великокнязівського указу, мотивуючи це тим, що було порушено важливий звичаєво-правовий атрибут процедури зайняття посади. Так, Костянтин Малинський у листопаді 1570 р. відмовився віддати луцьке війтівство, мотивуючи це тим, що королівський коморник Ян Дубецький у його присутності не оголосив міським урядовцям королівських листів про відбирання луцького війтівства [13, с. 2].

Найнижчий щабель у службовій ієрархії займали *підвойські*, або міські *слуги*, («служебники»), які призначалися війтом і виконували функції не лише війтівських слуг, а й усього міського уряду.

Висновки. Отже, привілеї польських королів і великих князів Луцьку на магдебурзьке право 1432, 1497 рр. поклали початок формуванню та діяльності в місті органів самоврядування за європейським зразком. Уряд Луцька набув значення вищого судово-адміністративного органу для міщан, які належали до юрисдикції міського самоврядування. За своєю структурою та напрямками діяльності міський уряд Луцька загалом відповідав загальноприйнятим нормам функціонування магдебурзького права. Специфікою формування та діяльності міського уряду став порядок обрання бурмістрів, членів ради та лави, вирішення справ на їхніх спільних засіданнях. У місті зафіксовано активну діяльність лентвійтів, які не лише призначалися війтом, а й у певних випадках обиралися громадянами. Кількість радців та лавників у містах не була однаковою, а залежала від розмірів міста та чисельності його населення.

Джерела та література

1. Заяць А. Є. Урбанізаційний процес на Волині в XVI – першій половині XVII століття / А. Є. Заяць. – Львів : Добра справа, 2003. – 205 с.
2. Владимирский-Буданов М. Ф. Немецкое право в Польше и Литве / М. Ф. Владимирский-Буданов // ЖМНП. – 1868. – Ч. СXXXIX. – С. 467–554.
3. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. V : Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV–XVII ст. / М. С. Грушевський. – Львів : [б. в.], 1905. – 687 с.
4. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. V. Т. 1 : Акты о городах (1432–1798). – Киев : Универ. тип., 1869. – 636 с.
5. Bardach J. Ustrój miast na prawie magdeburgskim w Wielkiem Księstwie Litewskiem do połowy XVII wieku // Bardach J. O dawnej i niedawnej Litwie / J. Bardach. – Poznań, 1988. – S. 72–119.
6. Луцька замкова книга 1560–1561 рр. Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот / підгот. до видання В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук. – Луцьк : [б. в.], 2013. – 733 с.
7. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. VIII. Т. 6 : Акты о землевладении в Юго-Западной России XV–XVIII вв. – Киев : Тип. С. В. Кульженко, 1911. – 624 с.
8. Кравченко В. М. Ратуша у самоврядному житті громади міста Володимира в кінці XVI століття / В. М. Кравченко // Укр. археограф. щорічник. Нова сер. – Вип. 13/14. – Київ : Укр. письменник, 2009. – С. 417–456.
9. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie / Wydanie przez B. Gorczaka. – T. IV : 1535–1547. – Lwów, 1890. – 647 s.
10. Ф. 25. Луцкий градский суд. 1558–1790 рр. Оп. 1. Спр. 11. Актовая книга № 2043. Книга градская луцкая записовая, поточная и декретовая 1569 г. 1 янв. – 30 дек. 1569, 621 арк.
11. Бездрабко В. В. Акти історичні / В. В. Бездрабко // Енциклопедія історії України. Т. 1. – Київ : Наук. думка, 2003. – С. 60–61.
12. Ф. 25. Луцкий градский суд. 1558–1790 рр. Оп. 1. Спр. 6. Актовая книга № 2038. Луцкая градская записовая, поточная и декретовая книга 1564 г. 10 янв. – 23 дек. 1564, 300 арк.
13. Менжинский В. С. Документальный состав книг записей Литовской Метрики за 1522–1552 гг. / В. С. Менжинский // Литовская Метрика. Исследования 1988 г. – Вильнюс : [б. и.], 1992. – С. 58–69.

Bortnikova Alla. Structure, Functions and Procedure of the Lutsk City Government Formation (1432–1569).

Using contemporaneous, institutional, problem-chronological methods, the analysis of the composition, procedure of election, powers of the members and assistants of the Lutsk city government from the time of granting the Magdeburg law before 1569 has been implemented. The privileges on Magdeburg law given to Lutsk in 1432 and 1497 have been considered. Socio-political reasons for their provision have been found. The content and scope of rights, freedoms and powers provided by these acts to the residents and city officials have been revealed. The analysis of the records of the Lithuanian metrics, Lutsk castle books and other sources shows the order of the city government chambers' formation: councils and the jury, the functional responsibilities of such officials as the voigt, zemsky headman, members of council, jurors, the secretary, as well as individual employees of the city government.

Key words: Volyn', self-government, the Magdeburg law, the Lutsk city government, voigt, zemsky headman, council, jury.

Бортникова Алла. Структура, функции и порядок формирования городского правительства г. Луцка (1432–1569 гг.). С использованием контемпорального, институционального, проблемно-хронологического методов проанализированы состав, процедура избрания, полномочия членов и помощников городского правительства Луцка со времени получения магдебургского права до 1569 г. Рассмотрены привилегии на магдебургское право Луцку 1432 та 1497 гг. Выявлены общественно-политические причины их предоставления. Раскрыты содержание и объём прав, свобод, полномочий, предоставленных этими актами жителям и урядникам города. Анализ записей Литовской метрики, Луцкой замковой книги и других источников фиксирует порядок формирования палат городского правительства: рады и лавы, полномочия таких урядников, как войт, лентвойт, радцы, лавники, писарь, а также отдельных служащих городского правительства.

Ключевые слова: Волинь, самоуправление, магдебургское право, городское правительство Луцка, войт, лентвойт, рада, лава.

Стаття надійшла до редколегії
12.04.2017 р.

Próby podważania granicy ustalonej na podstawie traktatu ryskiego przez Związek Radziecki na odcinku z Galicją Wschodnią

Po 123 latach niewoli Polska w 1918 r. odzyskała niepodległość. Młode państwo od początków samodzielnej egzystencji spotkało się z nieprzychylnym przyjęciem, przede wszystkim byłych zaborców, ale także nowych wschodnich sąsiadów. Wydawało się, że ostatecznym rozstrzygnięciem będą uzgodnione treści przez sygnatariuszy Traktatu Ryskiego z 1921 r. Okazało się jednak, że pomimo ustaleń i wzajemnych zobowiązań, a ponadto zatwierdzenia granicy wschodnie Rzeczypospolitej Polskiej przez Radę Ambasadorów, co nastąpiło w 1923 r. jej przebieg budzić niczym nieuzasadnione pretensje do RP, oczekując jednocześnie od społeczności międzynarodowej rewizji granic przynajmniej na odcinku z Galicją Wschodnią. Próby czynione w różnych środowiskach politycznych, a nawet na forum Ligi Narodów nie zmieniły ustaleń z 1921 r. zatwierdzonych następnie przez Radę Ambasadorów w 1923 r.

Słowa kluczowe: granica, Galicja Wschodnia, rewizja granicy, Traktat Ryski, Rzeczypospolita Polska.

Aktualność badań. Tematyka ostatecznego ustalenia wschodnich granic Polski po I wojnie światowej budzi do dziś wiele emocji. Czynione są próby podważania ustaleń Traktatu Ryskiego oraz decyzji Rady Ambasadorów z 1923 r. w sprawie ostatecznego i bezwarunkowego zatwierdzenia wschodnich rubieży państwa polskiego. Podanie, przynajmniej częściowej argumentacji na podstawie dokumentów archiwalnych jest ze wszech miar – również w dzisiejszych czasach – niezbędna.

Analiza ostatnich publikacji. Poza tematyka dotyczącą bezpośrednich ustaleń Traktatu Ryskiego brak jest opracowań na ten temat.

Przedmiot i cel zadania naukowego. Przedmiotem i celem zadania naukowego było ukazanie kształtowania się granicy wschodnie II Rzeczypospolitej Polskiej. Artykuł jest jedną z prób ukazania faktów, przynajmniej z pierwszego okresu pokoju po 1920 r. (preliminariom pokojowe) na Kresach Wschodnich, terytoriach, które decyzją zainteresowanych państw przy akceptacji społeczności międzynarodowej zostały przyznane państwu polskiemu.

Wykład tekstu. Podpisanie 18 marca 1921 r. Traktatu Ryskiego pomiędzy Polską a Rosją, Białorusią i Ukrainą ustalał granice wschodnie państwa polskiego [13, s. 814]. Jego ratyfikacja nastąpiła już 30 kwietnia 1921 r. w Mińsku, gdzie wymienione zostały dokumenty ratyfikacyjne [9]. Dokument zgodnie z prawem międzynarodowym zarejestrowano w Sekretariacie Ligi Narodów 18 marca 1921 r. pod numerem 149, dochowując w ten sposób obowiązującej procedury w tym zakresie.

N° 149.

—
POLOGNE,
ET LES RÉPUBLIQUES
DES SOVIETS DE RUSSIE
ET D'UKRAINE

Traité de Paix signé à Riga le
18 mars 1921.

Część strony tytułowej Traktatu Ryskiego zarejestrowanego w Sekretariacie Ligi Narodów. Źródło: Poland – Peace Treaty, signed at Riga, March 18, 1921 [1921] LNTSer 70; 6 LNTS 51

Ostateczne rozstrzygnięcie granicy poprzedziły wielomiesięczne rozmowy, w wyniku których 12 października 1920 r. podpisano preliminaria pokojowe, które faktycznie kończyły działania wojenne na wschodzie i “rozgrywkę w kwestii statusu ziem znajdujących się między polskim a rosyjskim obszarem etnicznym” [6, s. 37]. Dopiero po tych ustaleniach przystąpiono do rozmów dotyczących przebiegu linii

granicznej, więc do ustalenia właściwego tekstu traktatu, w tym przebiegu granicy. Po jego podpisaniu, a następnie po powołaniu Mieszanej Komisji Granicznej (MKG) na Wschodzie, co oficjalnie nastąpiło w maju 1921 r. [16, s. 65, 66] przystąpiono do prac delimitacyjnych i demarkacyjnych, które prowadziły cztery mieszane podkomisje. Jak słusznie zauważył Zygmunt Sławoj “Prace trwające 4 lata zakończono 24 listopada (piątek) 1922 r. 17 sierpnia 1922 r. ustalono granicę Polską na Zbruczu przez mieszaną komisję polsko-rosyjsko-ukraińsko-białoruską. 23 listopada 1922 r. podpisano protokół o wytyczeniu granicy Polski i ZSRR w Równem. 31 grudnia 1924 r. rządy Polski i ZSRR podpisały w Moskwie ostateczny protokół w sprawie przebiegu linii granicznej obu państw” [10, s. 40].

Poniżej prezentowane są strony podpisujące traktat podpisanego przez przedstawicieli rządów: Rzeczypospolitej Polskiej, Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Rad, Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Rad i Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Rad. Polskę reprezentowali: Jan Dąbski, Stanisław Kuzik, Edward Lechowicz, Henryk Strasburger i Leon Wasilewski. Trzy pozostałe rządy reprezentowali: Adolf Joffe, Jakub Hanecki, Emanuel Kliring, Jura Kociubiński i Leonid Obolenki [13, s. 814].

Ważny jest zapis, po wymienieniu w/w osobistości: “Wymienieni pełnomocnicy zjechali się w Rydze i po wymianie swych pełnomocnictw, uznanych za wystarczające i sporządzone w należytej formie, zgodzili się na postanowienia następujące...” [13, s. 814]. Po tym oświadczeniu następują konkretne zapisy traktatowe, w tym między innymi artykuł I o ustaniu działań wojennych oraz (artykuł II) o przebiegu granicy państwowej.

<p>ПРАВИТЕЛЬСТВО РОССИЙСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ</p> <p>за себя и по полномочию ПРАВИТЕЛЬСТВА БЕЛОРУССКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ</p> <p>и</p> <p>ПРАВИТЕЛЬСТВО УКРАИНСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ</p> <p>Адольфа Абрамовича Иоффе, а также Якова Станиславо- вича Ганецкого, Эммануила Ионовича Квиринга, Юрия Михайловича Коцюбинского и Леонида Леонидовича Обо- ленского</p> <p>и</p> <p>ПРАВИТЕЛЬСТВО ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ</p> <p>Яна Домбского, а также Ста- нислава Каузика, Эдуарда Ле- ховича, Генриха Страсбурге- ра и Леона Василевского.</p>	<p>УРЯД УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ</p> <p>й</p> <p>УРЯД РОСІЙСЬКОЇ СОЦІЯЛІСТИЧНОЇ ФЕДЕРАТИВНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ</p> <p>за себе й по уповноваженню УРЯДУ БІЛОРУСЬКОЇ СОЦІЯЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ</p> <p>Адольфа Абрамовича Йоф- фе, а також Якова Станисла- вовича Ганецького, Еману- їла Іоновича Квірінга, Юрія Михайловича Коцюбинсько- го й Леоніда Леонідовича Оболенського</p> <p>й</p> <p>УРЯД ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ</p> <p>Яна Домбського, а також Ста- нислава Каузіка, Едуарда Леховича, Генриха Страс- бургера й Леона Василев- ського.</p>
---	--

Przedstawicielstwa państw podpisujące traktat ryski z 18 marca 1918 r. *Źródło:* Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku, Dz.U. 1921 nr 49 poz. 300, s. 814

Podpisanie Traktatu przez wszystkich sygnatariuszy było jednocześnie przyjęcie uzgodnionego przebiegu linii granicznej. Sprawę tę regulował jego artykuł II, w myśl którego linia graniczna rozpoczęła się na odcinku północnym – wzdłuż rzeki Dźwiny (Zap. Dwina) od granicy Rosji z Łotwą aż do punktu, w którym granica byłej guberni Wileńskiej styka się z granicą byłej guberni Witebskiej; dalej granicą byłych guberni Wileńskiej i Witebskiej do drogi, łączącej w. Drozdy z m. Orzechowno (Oriechowna), pozostawiając drogę i m. Orzechowno po stronie Polski; dalej, przecinając kolej żelazną koło m. Orzechowna i

skręcając na południowy zachód, biegnie wzdłuż drogi żelaznej, pozostawiając stację Zahacie (Zagatie) po stronie Polski, w. Zahacie po stronie Rosji, a w. Stelmachowo (Stolmachowo) po stronie Polski (na mapie wieś nieoznaczona); dalej wzdłuż wschodniej granicy byłej guberni Wileńskiej do punktu, w którym schodzą się powiaty: Dziśnieński, Lepelski i Borysowski [14, s. 815].

W sprawach tak zasadniczych jak wytyczenie granicy państwowej nie obyło się trakcie prac polowych do wielu zatargów, nieporozumień, zrywania prac, wzajemnych oskarżeń. Dzięki jednak opanowaniu i olbrzymiemu doświadczeniu dyplomatycznemu Leona Wasilewskiego, przewodniczącego MKG na Wschodzie oraz wszystkim przewodniczącym podkomisji, w tym przede wszystkim płka Jana Hempla udało się doprowadzić do zasłupienia granicy (ustawienia znaków granicznych, w tym między innymi słupów granicznych) i przekazania jej do ochrony odpowiednim służbom. Należy przy okazji wspomnieć o trudnościach natury formalnej np. braku map terenów poddanych delimitacji i demarkacji, które miała przygotować strona rosyjska.

Przedstawiając powyższy zapis linii granicznej należy zwrócić uwagę na dokładne przedstawienie samej jej linii oraz przypisanie do poszczególnych państw konkretnych miejscowości. Tak została opisana cała granica wschodnia. Jej południowy odcinek prezentowany jest w oparciu o tekst traktatu zamieszczony w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej [14, s. 815].

Techniczny sposób zapisów sporządzany w trzech językach. Najpierw na całej stronie umieszczano tekst po polsku, a następnie w języku rosyjskim i ukraińskim, z tym, że znajdowały się one w kolumnach obok siebie.

№ 49.

Dziennik Ustaw. Poz. 300.

819

на стороне Украины, а д. д. Богдановка, Черница, Крыловъ, Майково, Долга, Фридерландъ, Куражскій порубъ и Милятинъ на стороне Польши;

далее вдоль дороги из д. Милятинъ в г. Острогъ, оставляя д. д. Мощановка, Кривинъ и Соловье на стороне Украины, а д. д. Мошаница, Бодовка, Вильбовно г. Острогъ и дорогу на стороне Польши;

далее вверх по реке Вилія до д. Ходаки, которая остается на стороне Польши;

далее в общем направлении на м. Бѣлозорка, оставляя на стороне Украины д. д. Б. Боровица, Степановка, Баймаки северные и южные, Лиски, Сивки, Волоски, м. Ямполь, д. д. Дѣтковцы, Вязовць и Кривчики, а на стороне Польши д. д. Боложевка, Садки, Обэры, Шкроботовка, Паньковцы, Грибова, Лисогорка, Молодьковъ, и м. Бѣлозорка;

далее к реке Збручъ, оставляя дорогу и д. Щасновка на стороне Польши;

далее вдоль реки Збручъ, до впадения ее в реку Днѣстръ.

нівка й Мар'янівка на боці України, а с. с. Богданівка, Черниця (Черниця), Крилов, Майково, Довге (Долга), Фрідерлянд, Куразький поруб і Милятин на боці Польщі;

далі вздовж шляху з с. Милятин на м. Острог, залишаючи с. с. Мощановка, Кривин і Солов'є на боці України, а с. с. Мошаниця, Бодовка, Вільбовно, м. Острог і шлях на боці Польщі;

далі в-гору річкою Вілія до с. Ходаки, котре залишається на боці Польщі;

далі в загальнім напрямі на м. Білозорка (Бѣлозорка), залишаючи на боці України с. с. В. Боровиця (Б. Боровица), Степанівка, Баймаки північні й полудневі Лиски, Сивки, Волоски, м. Ямполь, с. с. Дідківці (Дѣтковцы), Вязовець і Кривчики, а на боці Польщі с. с. Боложевка, Садки, Обэри, Шкроботовка, Паньковці, Грибова, Лисогорка, Молодько, і м. Білозорка;

далі до річки Збруч, залишаючи шлях і с. Щасновка на боці Польщі;

далі вздовж річки Збруч до вливу її в ріку Дністер.

Opis południowych granic II Rzeczypospolitej w traktacie ryskim. Źródło: Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku, Dz.U. 1921 nr 49 poz. 300, s. 819

Ostatecznie Galicję Wschodnią bez żadnych zastrzeżeń, przyznano Polsce na mocy uchwały Rady Ambasadorów 15 marca 1923 r. uznając wyłączną i nienaruszalną suwerenność Rzeczypospolitej na tym obszarze [12, s. 111]. Warto dodać, że uchwała była protokołem dodatkowym do traktatu wersalskiego i ostatecznie kończyła okres tworzenia granicy wschodniej Polski [8, s. 49].

Podkreślić należy, że to właśnie powyższy odcinek był między innymi granicą wschodnią Galicji Wschodniej.

Bardzo istotny zapis zawiera artykuł III: “Rosja i Ukraina zrzekają się wszelkich praw i pretensji do ziem, położonych na zachód od granicy, oznaczonej w artykule II Traktatu niniejszego. Ze swej strony Polska zrzeka się, na rzecz Ukrainy i Białorusi wszelkich praw i pretensji do ziem, położonych na wschód od tej granicy” [15, s. 820].

Co to oznaczało w praktyce? Jeżeli przyjąć, że rozstrzygnięto sprawę przebiegu granicy wschodniej Polski, której opis w części północnej i południowej został przedstawiony powyżej oraz zobowiązania wynikające z zapisu artykułu III, to należy uznać, że tym samym rozstrzygnięta została sprawa przynależności Galicji Wschodniej do Polski. Faktem jest, że dopiero w oparciu o Traktat Wersalski i decyzję Rady Ambasadorów z 15 marca 1923 r. oficjalnie Galicja Wschodnia została włączona do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Nie zmienia to jednak faktu, że już na podstawie Traktatu Ryskiego zgodnie z prawem międzynarodowym Galicja Wschodnia stała się niepodważalnym terytorium państwa polskiego, a decyzja Rady Ambasadorów podjęła w tej sprawie ostateczne nie ustawały próby wymuszenia zmiany tych decyzji, a przeciwnie na podstawie rozstrzygnięcia międzynarodowego powinny ustać wszelkie spekulacje, a przede wszystkim roszczenia terytorialne do powyższego regionu. Należy jednocześnie jeszcze raz z całą mocą podkreślić, że Rada Ambasadorów, “opierając się na postanowieniu 87 artykułu Traktatu Wersalskiego, uznała bez zastrzeżeń nasze [polskie] granice wschodnie” [11, s. 1].

Lech Wyszczeński zauważa, że dwuletni okres oczekiwania na uznanie Traktatu Ryskiego przez Radę Ambasadorów wynikał z faktu, że był on negatywnie przyjęty przez Francję i Wielką Brytanię, które zostały pominięte w ostatecznych negocjacjach, a decyzje które zapadły nie zawsze były zbieżne z ich polityką [17, s. 470].

Fakt uznania granicy spotkał się z nielicznymi, co prawda udokumentowanymi protestami Ukraińców. O jednym z nich pisze Lucyna Kulińska podając, że 17 marca [1923 r.] we Lwowie około 3000 tłum Ukraińców, protestując przeciwko uznaniu granic traktatowych, obrzucał kamieniami funkcjonariuszy policji [7, s. 173]. Można więc przyjąć, że ludność Galicji Wschodniej fakt przyłączenia zamieszkałych przez nich terenów przyjęła spokojnie. Odmienną opinię reprezentowała diaspora ukraińska przebywająca w różnych państwach Europy.

Tymczasem aktywnie przeciwko Polsce i jej granicach po 1921 r. występowali przedstawiciele władz Związku Radzieckiego, w imieniu którego już kilka miesięcy po decyzji Rady Ambasadorów w Londynie wystąpił delegat ZSRR Christian Rakowski twierdząc, że “Przyłączając Galicję Wschodnią do Polski jest to nie tylko gwałt woli ludu Galicji Wschodniej lecz również naruszenie powtarzanych przez państwa sprzymierzone obietnic danych ludności Galicji Wschodniej. (...) Pomimo wszystkich tych obietnic cudzoziemskie jarzmo zostało narzucone ogromnemu obszarowi” [1, s. 144–146]. Rakowski w swoim wystąpieniu mówił nawet o “aneksji Galicji Wschodniej do Polski” [1, s. 144–146].

Zwraca uwagę również ten fragment depechy, w którym jest mowa o proteście Rosji w tej sprawie i wystąpieniu oficjalnego jej delegata Chrystiana Rakowskiego na dodatkowym posiedzeniu konferencji anglo-sowieckiej w Londynie o rzekomej niesprawiedliwości na ludności zamieszkałej w Galicji Wschodniej i zastrzeżeniach, co do przyznania Rzeczypospolitej Galicji Wschodniej.

Reakcją na powyższe wystąpienie była nota protestacyjna złożona 22 sierpnia 1924 r. w imieniu Rządu Polskiego przez chargé d'affaires w Moskwie Kazimierza Waszyńskiego w Komisariacie Ludowym Spraw Zagranicznych, w której napisano między innymi: “Z brzmienia artykułów [II i III traktatu ryskiego] jasno wynika i niedwuznacznie [art. III – ‘Rosja i Ukraina zrzekają się wszelkich praw i pretensji do ziem położonych na zachód od granicy oznaczonej w art. II Traktatu niniejszego’], że przynależność b. Galicji Wschodniej do Rzeczypospolitej Polskiej została w Traktacie Ryskim w sposób bezwzględny ściśle stwierdzona przez obie układające się strony i że zrzekłszy się wszelkich praw i pretensji, Rząd ZSRR nie ma żadnego tytułu prawnego do występowania w sprawach dotyczących jakiegokolwiek części terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wobec powyższego Rząd Polski czuje się zmuszony do podtrzymania swojego twierdzenia, że deklaracja p. Rakowskiego, odczytana na dodatkowym posiedzeniu konferencji anglo-

sowieckiej w Londynie w dniu 12 sierpnia r. stanowi niedopuszczalne w stosunkach międzynarodowych mieszanie się do spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej” [2, s. 149].

Kuriozalnej wręcz odpowiedzi na notę polską udzieli Komisariat Ludowy Spraw Zagranicznych ZSRR. Jej najważniejsze fragmenty przedstawiono poniżej: “Całkowicie podzielając tendencje Rządu Polskiego w kierunku utrzymania ogólnego pokoju i przyjaznych stosunków między obydwoma państwami, Rząd Związkowy tym niemniej nie może zgodzić się ze zdaniem Rządu Polskiego, że sprawa Galicji Wschodniej nie istnieje w sensie międzynarodowym. Rząd Związkowy uważa, że zastrzeżone w Traktacie Ryskim zrzeczenie się jego praw i pretensji co do terytoriów położonych na zachód od granic, ustanowionych w traktacie, nie oznacza jeszcze iż losy narodu ukraińskiego, stanowiącego przeszło 70 % ludności Galicji Wschodniej mogą być obojętne dla tego samego narodu ukraińskiego zamieszkującego Ukrainą Socjalistyczną Sowiecką Republikę [!]. Tak samo nie oznacza to, że Rząd Związkowy przyznaje Republice Polskiej [!] prawo ANEKSIJI (podkreślenie *A. W.*) Galicji Wschodniej, której ludność niejednokrotnie w ostrej formie wyrażała protest swój przeciwko włączeniu jej w skład Polski. Rząd Związkowy nie może nie podkreślić, że mocarstwa, które podpisały Traktat Wersalski, uważały za niezbędny warunek określający przynależności państwowej Galicji Wschodniej, swobodne wypowiedzenie woli przez jej ludność oraz, że późniejsza decyzja Konferencji Ambasadorów wzmiankowanych mocarstw stanowi jaskrawe naruszenie uprzednio przyjętego zobowiązania” [3, s. 156].

Tak więc mamy w tym przypadku pokrętną analizę sytuacji, chociażby w tym przypadku, że mówiąc o Galicji Wschodniej przywoływana jest Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka. Zwraca również uwagę terminologia dotycząca objęcia we władanie przez Polskę Galicji Wschodniej określana jako aneksji. Poza wszelką dyskusją pozostaje krytyka rozstrzygnięć międzynarodowych – mowa o Radzie Ambasadorów – w sprawie przynależności Galicji Wschodniej. W powyższej sytuacji trudno mówić o poprawności politycznej. Związek Radziecki źle się czuł w roli przegranej i – czego nie można wykluczyć – dążył do politycznej konfrontacji, przemilczając chociażby to, że jego poprzednik – Imperium Carskie przez 123 lata gnębił naród polski. Nic więc dziwnego, że podsycana przez Moskwę rzekoma niesprawiedliwość dokonana na narodzie ukraińskim po I wojnie światowej skutkowałą w latach późniejszych tragicznymi wydarzeniami.

Należy jednocześnie dodać, że dwa dni przed wysłaniem oficjalnej odpowiedzi, 20 sierpnia 1924 r. polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych otrzymało z Moskwy kolejną depezę, w której najprawdopodobniej Kazimierz Waszyński informował, że: “Dzisiejsze ‘Izwestia’ ogłaszają artykuł Harasevina o deklaracji Rakowskiego w sprawie Galicji Wschodniej. Zarzucają państwu Ententy wiarołomstwo w stosunku do ludności Galicji Wschodniej. Harasevin zapewnia, iż masy ukraińskie cierpiące obecnie okropny terror szlachty polskiej zapałały radością i bezgraniczną wdzięcznością do Rakowskiego na wieść o czwartej jego deklaracji” [4, s. 169]. Mamy więc kolejny dowód dotyczący manipulacji przez władze moskiewskie opinią publiczną dotyczącą “spontanicznych” reakcji ludności ukraińskiej na wystąpienie wydaje się nieznanego szerzej Rakowskiego. Zwraca przy tym uwagę fakt, że od jego wystąpienia w Londynie do opublikowania rzekomych reakcji mas ukraińskich upłynęło zaledwie kilka dni.

Wystąpienie Rakowskiego pomimo noty protestacyjnej Polski co do jego treści zostało opublikowane np. w Rumunii (dziennik “Orient”) i jak donosiło Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej w tym kraju “wywarło na tutejszym terenie pewne wrażenie” [5, s. 174].

Była to jedna z wielu nieudanych prób rewizji granic przez ZSRR ustalonych Traktatem Ryskim. Przynajmniej do 1939 r. tego typu działania, podejmowane wbrew prawu międzynarodowemu, nie przyniosły spodziewanych przez ich inicjatorów efektów.

Wnioski i perspektywy następných badań. Artykuł jest niewielkim opracowaniem problematyki, której szerokie omówienie zostało przedstawione w monografii powstającej monografii. Planowane jej wydanie przewidywane jest w 2019 r.

Źródła i literatura

1. Archiwum Akt Nowych (AAN), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ), sygn. 5347, k. 144–146.
2. AAN, MSZ, sygn. 5347, k. 149.
3. AAN, MSZ, sygn. 5347, k. 156.
4. AAN, MSZ, sygn. 5347, k. 169.
5. AAN, MSZ, sygn. 5347, k. 174.
6. Koko E. Polska Partia Socjalistyczna i Józef Piłsudski wobec kwestii ukraińskiej w latach 1918–1920. Próba porównania stanowisk / E. Koko // Dzieje Najnowsze. – 1989. – Nr XXI. – S. 37.

7. Kulińska L. Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1923 / L. Kulińska. – Kraków, 2009. – S. 173.
8. Leinwand A. J. Walka dyplomatyczna polski o Galicję Wschodnią 1918–1923 / A. J. Leinwand // *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*. – 2011. – T. 46. – S. 96.
9. Protokół wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, Dz. U. 1921, nr 49, poz. 301.
10. Sławoj Z. Korpus Ochrony Pogranicza w służbie Polsce / Z. Sławoj // *Niepodległość i Pamięć*. – 1999. – Nr 6. – S. 40.
11. Sprawozdanie Stenograficzne z 25 Posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1923 r. (I Kadencja 1922–1927), s. 1.
12. Szumiało M. Ukraińskie koncepcje autonomii terytorialnej w ramach Drugiej Rzeczypospolitej / M. Szumiało // *Rocznik Lubelski*. – 2011. – Nr 37. – S. 111.
13. Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku, Dz. U. 1921, nr 49, poz. 300, s. 814.
14. Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku, Dz. U. 1921, nr 49, poz. 300, s. 815.
15. Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku, Dz. U. 1921, nr 49, poz. 300, s. 820.
16. Wawryniuk A. Traktat ryski z 1921 r. a wschodnia granica Polski z Rosją i Ukrainą / A. Wawryniuk, R. Kotsan // *Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 14–15 трав. 2015 р.) / за ред. В. Й. Лажніка*. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – С. 65, 66.
17. Wyszczelski L. Wojna o Polskie Kresy 1918–1921 / L. Wyszczelski. – Warszawa, 2011. – S. 470.

Вавринюк Анджей. Спроби Радянського Союзу змінити частину встановленого на підставі Ризького договору кордону в Східній Галичині. Після 123 літ неволі Польща у 1918 р. відновила незалежність. Молода держава від початку самостійного існування зіштовхнулася з неприхильним ставленням, передусім колишніх окупаційних країн, а також нових східних сусідів. Здавалося, що остаточне рішення буде узгоджене Ризьким договором 1921 р. Однак виявилось, що, незважаючи на умови і взаємні обов'язки, а також затвердження східного кордону Польської Республіки Радою послів у 1923 р., це викликало нічим не аргументовані претензії Радянського Союзу до РП щодо перегляду частини кордону, зокрема у Східній Галичині. Усі спроби, підняті в різних політичних середовищах і навіть на форумі Ліги Націй, не змінили умов Ризького договору 1921 р., затвердженого Радою послів у 1923 р.

Ключові слова: кордон, Східна Галичина, перегляд кордону, Ризький договір, Польська Республіка.

Wawryniuk Andrzej. The Soviet Attempts to Discredit the Borders Established in Treaty of Riga in the Eastern Galicia Area. After 123 years of servitude in 1918 Poland became independent. A young country from the beginning of autonomous existence met unfriendly welcome, especially from the former occupants, but also from the new neighbours from the east. It seemed that the final decision would be signing the Treaty of Riga by its signatories in 1921. It turned out that despite arrangements, mutual obligations and in addition an approval of the eastern border of the Republic of Poland by the Conference of Ambassadors in 1923, the shape of a new country evokes unjustified claims to Poland, which resulted in expectations from the international community to change the borders, at least in the Eastern Galicia area. Any attempt taken by different political groups or even in the League of Nations did not change arrangements from 1921 approved by the Conference of Ambassadors in 1923.

Key words: border, the Eastern Galicia, change of the borders, the Treaty of Riga, Republic of Poland.

Вавринюк Анджей. Попытки Советского Союза изменить часть установленной на основании Рижского договора границы в Восточной Галиции. После 123 лет неволи Польша в 1918 г. восстановила свою независимость. Молодое государство от начала самостоятельного существования встретилось с неблагоприятным принятием, прежде всего бывших оккупационных стран, а также новых восточных соседей. Казалось, что окончательное решение будет согласовано Рижским договором 1921 г. Однако оказалось, что, несмотря на условия и взаимные обязанности, а также утверждение восточной границы Польской Республики Советом послов 1923 г., это вызвало ничем не аргументированные претензии Советского Союза к РП относительно пересмотра границы, хотя бы на участке Восточной Галиции. Все попытки, предпринятые в различных политических кругах и даже на форуме Лиги Наций, не изменили условий договора 1921 г., утвержденного Советом послов в 1923 г.

Ключевые слова: граница, Восточная Галиция, пересмотр границы, Рижский договор, Польская Республика.

Artykuł nadszedł do kolegium redakcyjnego
02.02.2017 г.